DOMSTOLENS DOM (Tredje Afdeling)

18. januar 2007 *

I sag C-421/05,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 234 EF, indgivet af rechtbank van koophandel te Brussel (Belgien) ved afgørelse af 21. november 2005, indgået til Domstolen den 29. november 2005, i sagen:

City Motors Groep NV

mod

Citroën Belux NV

har

DOMSTOLEN (Tredje Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, A. Rosas, og dommerne J.N. Cunha Rodrigues og A. Ó Caoimh (refererende dommer),

generaladvokat: L.A. Geelhoed
justitssekretær: ekspeditionssekretær J. Swedenborg,

* Processprog: nederlandsk.

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 26. oktober 2006,

efter at der er afgivet indlæg af:

— City Motors Groep NV ved advocaten A. Tallon og Y. Lemense

— Citroën Belux NV ved advocaten J. Verbist og B. van de Walle de Ghelcke

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved A. Bouquet og A. Whelan, som befuldmægtigede,

og idet Domstolen efter at have hørt generaladvokaten har besluttet, at sagen skal pådømmes uden forslag til afgørelse,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 3, stk. 6, i Kommissionens forordning (EF) nr. 1400/2002 af 31. juli 2002 om anvendelse af traktatens artikel 81, stk. 3, på kategorier af vertikale aftaler og samordnet praksis inden for motorkøretøjsbranchen (EFT L 203, s. 30).

2 Anmodningen er blevet fremsat inden for rammerne af en sag mellem City Motors Groep NV (herefter »CMG«) og Citroën Belux NV (herefter »Citroën«) vedrørende gyldigheden af sidstnævntes opsigelse af den kontrakt, som selskabet havde indgået med CMG med henblik på forhandling i Belgien af motorkøretøjer af mærket Citroën.

Retsforskrifter

Fællesskabsretten

3 Artikel 5, stk. 3, i Kommissionens forordning (EF) nr. 1475/95 af 28. juni 1995 om anvendelse af traktatens artikel [81], stk. 3, på kategorier af salgs- og serviceaftaler vedrørende motorkøretøjer (EFT L 145, s. 25) bestemte følgende:

»De i stk. 1 og 2 nævnte betingelser for fritagelse berører ikke:

[...]

— en aftaleparts ret til at opsige aftalen ekstraordinært, hvis den anden aftalepart misligholder en af aftalens væsentlige forpligtelser.

I tilfælde af uenighed skal parterne i hvert enkelt tilfælde acceptere en hurtig afgørelse af tvisten enten ved at anvende en uvildig sagkyndig eller at afgøre sagen ved voldgift, uden at dette indskrænker parternes mulighed for at indbringe sagen for domstolene i overensstemmelse med gældende national ret.«

4 Forordning nr. 1475/95 blev pr. 1. oktober 2002 afløst af forordning nr. 1400/2002.

5 Betragtning 9 og 11 til forordning nr. 1400/2002 lyder:

»(9) For at forhindre en leverandør i at opsige en aftale, fordi en forhandler eller en reparatør udviser en konkurrencefremmende adfærd, såsom aktivt eller passivt salg til udenlandske forbrugere, flermærkeforhandling eller indgåelse af kontrakter med underleverandører om reparations- og vedligeholdelsesydelser, skal enhver opsigelse være klart og skriftligt begrundet, og grundene skal være objektive og gennemsigtige. For at styrke forhandlernes og reparatørernes uafhængighed af deres leverandører, bør der desuden fastsættes minimumsfrister for meddelelse om, at tidsbegrænsede aftaler ikke vil blive forlænget, og for opsigelse af tidsubegrænsede aftaler.

[...]

(11) For at fremme en hurtig bilæggelse af uoverensstemmelser, der måtte opstå mellem parterne i en distributionsaftale, og som ellers ville kunne skade den effektive konkurrence, bør aftaler kun kunne fritages, hvis de giver hver af parterne ret til at benytte en uvildig sagkyndig eller en voldgiftsmand, især i tilfælde af opsigelse af en aftale.«

6 Artikel 2 i forordning nr. 1400/2002 med overskriften »Anvendelsesområde« bestemmer i stk. 1, første afsnit:

»Efter traktatens artikel 81, stk. 3, og med forbehold af denne forordnings bestemmelser erklæres artikel 81, stk. 1, herved uanvendelig på vertikale aftaler, som vedrører betingelserne for parternes køb, salg eller videresalg af nye motorkøretøjer, reservedele til motorkøretøjer eller reparations- og vedligeholdelsesydelser i forbindelse med motorkøretøjer.«

7 Artikel 3 i forordning nr. 1400/2002 med overskriften »Generelle betingelser« bestemmer i stk. 4 og 6:

»4. Fritagelsen gælder på betingelse af, at den vertikale aftale, der indgås med en forhandler eller en reparatør, indeholder bestemmelse om, at en leverandør, hvis han ønsker at opsige en aftale, skal give skriftlig meddelelse derom med en udførlig, objektiv og gennemsigtig begrundelse for at forhindre, at en leverandør opsiger en vertikal aftale med en forhandler eller en reparatør på grund af praksis, der ikke må begrænses efter denne forordning.

[...]

6. Fritagelsen gælder på betingelse af, at den vertikale aftale giver hver af parterne ret til at henvise uoverensstemmelser om opfyldelsen af deres aftalemæssige forpligtelser til en uvildig sagkyndig eller en voldgiftsmand. Sådanne uoverensstemmelser kan blandt andet vedrøre:

[...]

g) spørgsmålet om, hvorvidt opsigelsen af en aftale er berettiget ud fra den begrundelse, der gives i opsigelsen.

Den ret, der er omhandlet i første afsnit, berører ikke de enkelte parters ret til at indbringe sagen for en national domstol.«

8 Artikel 4 i forordning nr. 1400/2002 med overskriften »Alvorlige begrænsninger« bestemmer i stk. 1, at fritagelsen ikke gælder for vertikale aftaler, der har de begrænsninger til formål, der nævnes i denne bestemmelse.

9 Samme forordnings artikel 5 med overskriften »Særlige betingelser« bestemmer, at fritagelsen ikke gælder for de deri nævnte forpligtelser i vertikale aftaler.

De nationale bestemmelser

10 Den belgiske code civil, artikel 1184, lyder således:

»En resolutiv betingelse er altid underforstået i gensidigt bebyrdende kontrakter for det tilfælde, at en af de to parter ikke opfylder sin forpligtelse.

I så fald ophæves kontrakten ikke uden videre. Den part, over for hvem forpligtelsen ikke er blevet opfyldt, har valget mellem enten at tvinge den anden part til at opfylde aftalen, hvis det er muligt, eller at kræve den ophævet samt kræve erstatning.

Kravet om ophævelse skal fremsættes for retten, og der kan efter omstændighederne gives sagsøgte en frist.«

11 Ved at fastsætte en udtrykkelig opsigelsesklausul kan parterne imidlertid gensidigt aftale at placere sig uden for anvendelsesområdet for den nævnte artikel 1184 og fastsætte, under hvilke omstændigheder en misligholdelse er tilstrækkelig grov til at berettige en opsigelse uden videre af aftalen uden domstolenes medvirken.

Tvisten i hovedsagen og det præjudicielle spørgsmål

12 CMG har siden 1992 forhandlet biler af mærket Citroën i Belgien i henhold til forhandleraftaler indgået med Citroën. Den seneste af disse aftaler om salg af nye biler blev indgået den 13. maj 2003 på ubestemt tid og skulle træde i kraft den 1. oktober 2003 (herefter »forhandleraftalen«).

13 I henhold til forhandleraftalens artikel XVIII kan Citroën opsige denne straks, uden videre og uden varsel, bl.a. »i tilfælde af videresalg i strid med bestemmelserne i artikel V og XIV-9 af et eller flere [Citroën]-køretøjer, der er nye eller har været registreret i mindre end tre måneder, og/eller af udstyr og tilbehør til en forhandler, som ikke er medlem af det officielle [Citroën]-forhandlernet, autoriseret som forhandler og har hjemsted inden for Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde eller i Schweiz«.

14 I øvrigt bestemmer forhandleraftalens artikel XXI følgende:

»[...] I tilfælde af tvist om opfyldelsen af denne aftale og for at nå en mindelig ordning kan hver af parterne benytte en sagkyndig, der udnævnes af præsidenten for tribunal de commerce de Bruxelles på begæring af en af parterne.

Denne bestemmelse foregriber på ingen måde hver parts ret til at indbringe sagen for domstolene i tilfælde af tvist om aftalens opfyldelse [...]«

15 Den 1. juni 2004 opsagde Citroën forhandleraftalen i henhold til dennes artikel XVIII, fordi CMG solgte biler til selskabet Interlease NV.

16 CMG indstævnede Citroën for rechtbank van koophandel te Brussel (tribunal de commerce de Bruxelles) med påstand om erstatning for retsstridig opsigelse af forhandleraftalen. I denne forbindelse gjorde CMG bl.a. gældende, at den i aftalen fastsatte udtrykkelige opsigelsesklausul er i strid med forordning nr. 1400/2002.

17 Under en sag om foreløbige retsmidler pålagde den nævnte ret under trussel om tvangsbøde Citroën at fortsætte de bestående relationer til CMG, indtil der blev truffet afgørelse i hovedsagen. Citroën appellerede denne kendelse til hof van beroep te Brussel (cour d'appel de Bruxelles), men fik ikke medhold.

18 Med hensyn til sagens realitet finder den forelæggende ret, som har tiltrådt hof van beroep te Brussels begrundelse, at artikel 3, stk. 6, litra g), i forordning nr. 1400/2002 synes at skulle fortolkes således, at kontrakten skal opretholdes i afventning af tvistens afgørelse. Det følger heraf, at en udtrykkelig opsigelsesklausul, som gør det muligt at afskære forudgående medvirken af en sagkyndig, en voldgiftsmand eller en dommer, ikke gyldigt kan bestå, når der foreligger et af de tilfælde, der opregnes i det nævnte stk. 6. Forhandleraftalens artikel XVIII er således for en umiddelbar betragtning ikke forenelig med forordning nr. 1400/2002.

19 Rechtbank van koophandel te Brussel har som følge heraf besluttet at udsætte sagen og at forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Skal artikel 3, stk. 6, i [...] forordning [...] nr. 1400/2002 fortolkes således, at denne artikel udelukker en udtrykkelig opsigelsesklausul i en forhandleraftale for motorkøretøjer, som ønskes fritaget [i henhold til samme forordnings artikel 2, stk. 1]?«

Om det præjudicielle spørgsmål

20 Den forelæggende ret ønsker med sit spørgsmål nærmere bestemt oplyst, om artikel 3, stk. 6, i forordning nr. 1400/2002 skal fortolkes således, at gruppefritagelsen i henhold til denne forordnings artikel 2, stk. 1, ikke finder anvendelse på aftaler, som henhører under dennes anvendelsesområde, og som indeholder en udtrykkelig opsigelsesklausul som den i hovedsagen omhandlede, hvorefter en aftale kan opsiges af leverandøren uden videre og uden varsel, såfremt forhandleren misligholder en af de kontraktlige forpligtelser, der er nævnt i denne klausul.

21 Ifølge CMG må en udtrykkelig opsigelsesklausul anses for at fordreje konkurrencen, da den sætter leverandøren i en stærk stilling ved at begrænse de nationale retters skøn i tilfælde af tvist. Når der foreligger en sådan klausul, skal den ret, som sagen indbringes for, begrænse sig til at tage stilling til, om betingelserne for at anvende den er opfyldt, og om opsigelsen er retsmisbrug. At denne klausul begrænser konkurrencen, bekræftes i øvrigt af, at forordning nr. 1400/2002 i modsætning til forordning nr. 1475/95 ikke længere giver mulighed for ekstraordinær opsigelse, hvis en af aftalens væsentlige forpligtelser misligholdes.

22 Hertil bemærkes straks, at som Citroën med rette har anført, nævnes udtrykkelige opsigelsesklausuler hverken i artikel 4 eller i artikel 5 i forordning nr. 1400/2002, som udtømmende opregner de alvorlige begrænsninger og visse særlige betingelser, der er til hinder for anvendelse af den i denne forordning fastsatte gruppefritagelse.

23 Som CMG har anført i sit skriftlige indlæg, bestemmes det ganske vist ikke længere udtrykkeligt i forordning nr. 1400/2002, i modsætning til artikel 5, stk. 3, i forordning nr. 1475/95, at betingelserne for gruppefritagelse »ikke [berører] en

aftaleparts ret til at opsige aftalen ekstraordinært, hvis den anden aftalepart misligholder en af aftalens væsentlige forpligtelser«.

24 Det kan dog ikke udledes af denne tavshed, at udtrykkelige opsigelsesklausuler nu er forbudt, for så vidt som de udgør en konkurrencebegrænsning som omhandlet i artikel 81, stk. 1, EF. Artikel 5, stk. 3, i forordning nr. 1475/95 havde nemlig ikke til formål at give gruppefritagelse til visse konkurrencebegrænsninger som omhandlet i artikel 81, stk. 1, EF, men bestemmelsen indførte blot en simpel mulighed, som ikke begrænser de parternes aftalefrihed, således som denne udøves inden for rammerne af den anvendelige nationale ret (jf. i denne retning dom af 7.9.2006, sag C-125/05, Vulcan Silkeborg, Sml. I, s. 7637, præmis 47).

25 I forelæggelsesafgørelsen har rechtbank van Koophandel te Brussel imidlertid rejst det spørgsmål, om en udtrykkelig opsigelsesklausul, da den gør det muligt at afskære forudgående medvirken fra en uvildig sagkyndig, en voldgiftsmand eller en dommer, er i strid med artikel 3, stk. 6, i forordning nr. 1400/2002. En overholdelse af denne bestemmelse synes nemlig at kræve, at en aftale, der er genstand for en opsigelse, skal opretholdes i afventning af en afgørelse af tvisten om opsigelsens gyldighed.

26 Det må dog nødvendigvis fastslås, at artikel 3, stk. 6, i forordning nr. 1400/2002 ikke forbyder nogen aftaleklausul, men blot kræver som betingelse for at anvende gruppefritagelsen, at aftalen med en forhandler giver hver af parterne ret til at henvise uoverensstemmelser om opfyldelsen af deres aftalemæssige forpligtelser til en uvildig sagkyndig eller en voldgiftsmand, bl.a. i henhold til denne bestemmelses litra g) vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt opsigelsen af en aftale er berettiget ud fra den begrundelse, der gives i opsigelsen, hvilket ikke berører retten til at indbringe sagen for en national domstol.

27 For at overholde denne betingelse for anvendelse af gruppefritagelsen er det derfor ifølge selve ordlyden af artikel 3, stk. 6, i forordning nr. 1400/2002, og som det fremgår af betragtning 11 til denne, tilstrækkeligt, at aftalen indeholder en klausul, som fastsætter en sådan ret. Da opregningen af uoverensstemmelser om aftalen i denne bestemmelse ikke er udtømmende, må dette gælde, uanset om opsigelsen sker med eller uden varsel. Derimod kræver hverken denne eller nogen anden bestemmelse i forordningen, for at gruppefritagelsen kan anvendes, at en uvildig sagkyndig, en voldgiftsmand eller en domstol medvirker, før opsigelsen sker, eller at dennes virkninger suspenderes, indtil der er truffet afgørelse om denne opsigelses gyldighed.

28 Det følger heraf, at ingen bestemmelse i forordning nr. 1400/2002 forbyder parterne i en aftale, der henhører under denne forordnings anvendelsesområde, at fastsætte en udtrykkelig opsigelsesklausul som den i hovedsagen omhandlede (jf. i denne retning dom af 30.4.1998, sag C-230/96, Cabour, Sml. I, s. 2055, præmis 37). Følgelig henhører spørgsmålet om en sådan klausuls gyldighed i princippet ikke under denne forordning, men alene under national ret.

29 Når der imidlertid er tale om opsigelse af en aftale, der henhører under anvendelsesområdet for forordning nr. 1400/2002, må det tages i betragtning, at gruppefritagelsen i henhold til dennes artikel 3, stk. 4, kun gælder på betingelse af, at aftalen indeholder bestemmelse om, at en leverandør, hvis han ønsker at opsige en aftale, skal give skriftlig meddelelse derom med en udførlig, objektiv og gennemsigtig begrundelse, ifølge denne bestemmelses egen ordlyd for at forhindre, at en leverandør opsiger en aftale på grund af praksis, der ikke må begrænses efter denne forordning. Dette ville ifølge niende betragtning til forordningen være tilfældet, hvis en leverandør opsagde en aftale, fordi en forhandler udviser en konkurrencefremmende adfærd, såsom aktivt eller passivt salg til udenlandske forbrugere.

30 Det følger heraf, som såvel CMG som Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber har anført, og som Citroën i øvrigt selv har erkendt, at når en

leverandør opsiger en aftale i henhold til en udtrykkelig opsigelsesklausul, kræver overholdelse af betingelserne for at anvende den gruppefritagelsesordning, der er indført ved forordning nr. 1400/2002, ikke blot, at denne leverandør skriftligt angiver grundene til denne opsigelse, men også, at den uvildige sagkyndige, voldgiftsmanden eller den nationale domstol, som forhandleren har ret til at gøre brug af i henhold til forordningens artikel 3, stk. 6, for at bestride gyldigheden af denne opsigelse, er i stand til at foretage en effektiv prøvelse af grundene til opsigelsen.

31 Det tilkommer den forelæggende ret at tage stilling til, om en sådan effektiv prøvelse er sikret ved de relevante nationale retsregler, når en aftale opsiges af en leverandør i henhold til en sådan udtrykkelig opsigelsesklausul.

32 I denne forbindelse bemærkes, at i betragtning af formålet med artikel 3, stk. 4, i forordning nr. 1400/2002 kræves det i det mindste, for at en sådan prøvelse kan være effektiv, at den uvildige sagkyndige, voldgiftsmanden eller domstolen er i stand til at tage stilling til, om leverandørens opsigelse er begrundet med forhandlerens praksis, som ikke kan være genstand for begrænsninger i henhold til denne forordning.

33 I øvrigt bemærkes, at såfremt en leverandør ikke overholder betingelsen i artikel 3, stk. 4, i forordning nr. 1400/2002 for anvendelse af gruppefritagelse, skal den nationale domstol være i stand til at drage samtlige konsekvenser heraf i henhold til national ret, såvel med hensyn til den pågældende aftales gyldighed i forhold til artikel 81 EF som med hensyn til erstatning for den skade, som forhandleren eventuelt er blevet påført, når der er årsagsforbindelse mellem den nævnte skade og en aftale eller praksis, der er i strid med artikel 81 EF (jf. i denne retning dom af 20.9.2001, sag C-453/99, Courage og Crehan, Sml. I, s. 6297, præmis 26, og af

13.7.2006, forenede sager C-295/04 — C-298/04, Sml. I, s. 6619, præmis 60, 61 og 90).

34 Med hensyn til spørgsmålet, om den uvildige sagkyndiges, voldgiftsmandens eller den nationale dommers medvirken skal ske forud for opsigelsen, eller om dennes virkninger skal suspenderes i afventning af en afgørelse om en sådan opsigelses gyldighed, bemærkes, at når der ikke findes fællesskabsretlige bestemmelser på området, da ingen bestemmelse i forordning nr. 1400/2002 indeholder et sådant krav, som det fremgår af denne doms præmis 27, tilkommer det hver enkelt medlemsstat i sin interne retsorden at udpege de kompetente retter og fastsætte de processuelle regler til sikring af beskyttelsen af de rettigheder, som fællesskabsrettens direkte virkning medfører for borgerne; disse regler må dog ikke være mindre gunstige end dem, der gælder for tilsvarende søgsmål på grundlag af national ret (ækvivalensprincippet), og de må heller ikke gøre det praktisk talt umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til Fællesskabets retsorden (effektivitetsprincippet) (jf. Courage og Crehan-dommen, præmis 29, og dommen i sagen Manfredi m.fl., præmis 62 og 71).

35 I henhold til ækvivalensprincippet kan en uvildig sagkyndig, en voldgiftsmand eller en national dommer, som på grundlag af Fællesskabets konkurrenceret skal tage stilling til gyldigheden af en opsigelse, som er foretaget i henhold til en udtrykkelig opsigelsesklausul, ikke være forpligtet til at medvirke før denne opsigelse, hvis en sådan forudgående medvirken, som det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, og som parterne i hovedsagen i det væsentlige har anført under retsmødet som svar på spørgsmål fra Domstolen, heller ikke kræves, når gyldigheden af en sådan opsigelse undersøges på grundlag af lignende bestemmelser i national ret. Ligeledes bemærkes, at det ikke fremgår, at betingelserne for en dommers medvirken i en sag om foreløbige retsmidler under søgsmål anlagt i henhold til Fællesskabets konkurrenceregler skulle være mindre gunstige end dem, der gælder for tilsvarende søgsmål anlagt i henhold til national ret, idet dette punkt dog skal efterprøves af den forelæggende ret.

36 Med hensyn til effektivitetsprincippet bemærkes, at når gyldigheden i forhold til forordning nr. 1400/2002 af begrundelsen for en opsigelse foretaget i henhold til en udtrykkelig opsigelsesklausul skal være genstand for en efterprøvelse, der opfylder de i denne doms præmis 29-33 nævnte betingelser, kan den omstændighed, at en sådan klausul bevirker, at forudgående medvirken fra en uvildig sagkyndig, en voldgiftsmand eller en national domstol udelukkes, og at virkningerne af denne opsigelse ikke suspenderes i afventning af en afgørelse om denne opsigelses gyldighed, ikke anses for i praksis at gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges ved forordningen.

37 Følgelig skal det forelagte spørgsmål besvares med, at artikel 3, stk. 6, i forordning nr. 1400/2002 skal fortolkes således, at den blotte omstændighed, at en aftale, som henhører under denne forordnings anvendelsesområde, indeholder en udtrykkelig opsigelsesklausul som den i hovedsagen omhandlede, hvorefter en sådan aftale kan opsiges af leverandøren uden videre og uden varsel, såfremt forhandleren misligholder en af de kontraktlige forpligtelser, der er nævnt i denne klausul, ikke bevirker, at gruppefritagelsen i denne forordnings artikel 2, stk. 1, ikke kan finde anvendelse på denne aftale.

Sagens omkostninger

38 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Tredje Afdeling) for ret:

Artikel 3, stk. 6, i Kommissionens forordning (EF) nr. 1400/2002 af 31. juli 2002 om anvendelse af traktatens artikel 81, stk. 3, på kategorier af vertikale aftaler og samordnet praksis inden for motorkøretøjsbranchen skal fortolkes således, at den blotte omstændighed, at en aftale, som henhører under denne forordnings anvendelsesområde, indeholder en udtrykkelig opsigelsesklausul som den i hovedsagen omhandlede, hvorefter en sådan aftale kan opsiges af leverandøren uden videre og uden varsel, såfremt forhandleren misligholder en af de kontraktlige forpligtelser, der er nævnt i denne klausul, ikke bevirker, at gruppefritagelsen i denne forordnings artikel 2, stk. 1, ikke kan finde anvendelse på denne aftale.

Underskrifter